

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

Gyermek családból kiemeléséhez vezető folyamat - A döntések nehézségei

Szerző:

Szekérné dr. Bók Anikó

Kézirat lezárása:

Kaposvár, 2021. március 28.

I. Bevezető

A gyermekeknek - a fizikai és szellemi érettségük hiánya, illetve korlátozott volta miatt - különös védelemre, jogi védelemre van szükségük a születésük előtt és után. Ha tág értelemben akarjuk meghatározni a gyermekvédelem feladatát, akkor mondhatjuk azt, hogy célja ezeknek a jogoknak a biztosítása, illetve lépések megtétele, ha valamely jog megsérült.

Az Alaptörvény rögzíti a gyermekvédelemhez és a gondoskodáshoz való alapvető jogot, melynek értelmében minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéshez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz. A szülőknek joguk van megválasztani a gyermeküknek adandó nevelést. A szülő köteles gondoskodni a gyermekéről, és ennek érdekében minden tőle telhetőt megtenni, hogy egészségesen fejlődjön, a megfelelő nevelésben részesüljön, és szükségleteit megkapja. Viszont egyes esetekben a szülő és gyermek kapcsolatban lehetnek problémák, melyeket a környezetnek, és a gyermekvédelmi rendszerben lévő jelzőrendszeri tagoknak észre kell venniük, és a szükséges intézkedéseket meg kell tenni, ha a gyermek érdeke ezt kívánja.

II. Gyermekvédelmi jelzőrendszer működése

A gyermekvédelmi jelzőrendszer működésben több szervezet, intézmény vesz részt, ezek a következők: az egészségügyi szolgáltatást nyújtók, így különösen a védőnői szolgálat, a házi orvos, a házi gyermekorvos; a személyes gondoskodást nyújtó szolgáltatók; a köznevelési intézmények; a rendőrség; bíróság; ügyészség; pártfogó felügyelői szolgálat; munkaügyi hatóság; gyermekjogi képviselő; gyermekvédelmi és gyámügyi feladatkörében eljáró fővárosi és megyei kormányhivatal; menekültek átmeneti szállása; javítóintézet, és családgondozó.

A jelzőrendszernek elsősorban az a feladata, hogy megelőzze a bajt, problémát, de gyanú esetén jelzési kötelezettsége van. A jelzés alapján cselekvési szükséglet alakul ki a megfelelő hatóság,

személy oldalán, majd az intézkedésekről szükséges visszajelzést adni, és után követni azt, hogy a mi is történt az érintett személlyel.

A jelzésnek szükséges azt tartalmaznia, hogy ki az érintett gyermek, és a problémát röviden le kell írni. A jelzést tevő által tapasztalt veszélyeztetési körülmények lehetnek olyanok, melyek esetlegesen azonnali intézkedést tesznek szükségessé. A jelzést tevő személy vagy intézmény az általa feltárt veszélyeztető okok megszüntetése érdekében eddig milyen intézkedéseket tett meg, illetőleg a gyermek veszélyeztetésének megszüntetésére milyen intézkedéseket javasol.

III. Környezet felé a gyermek által tett rejtett jelzések, gyanakvásra okot adó körülmények

A gyermek viselkedése egyik napról a másikra megváltozhat. Kifejezéstelen arccal, és üres tekintettel ül, a szemkontaktust a felnőttekkel és társaival kerüli. Szokatlanul félénk, riadt, és túlérzékeny mindenre. De lehetséges, hogy feltűnően készsleges lesz, engedékeny viselkedést tanúsít, holott korábban nem volt rá jellemző. Gyermekközösségben a viselkedése megváltozik, mert a figyelem központjába akar kerülni, agresszív lesz társaival, vagy éppen passzív, nem érdeklí semmi. Láthatóan szorong, nem tud aludni, nem eszik, ágyba vizek. Magába zárkózik, nem beszél.

Az elhanyagoltság látszik rajta, mert nem fésülködött, láthatóan nem mosott haját napok óta, mocskos, piszkos a bőre. Nem az évszaknak és időjárási viszonyoknak megfelelő az öltözéke. Ápolatlan, rovarcsípések, esetlegesen bőrfertőzések látszanak rajta. Túl gyakran érik balesetek, lesett a lépcsőn, eltörött a keze.

Ez utóbbi utalhat testi bántalmazásra is, melynek kapcsán sokféle történetet talál ki a gyermek. De általában nem hibáztatja anyut vagy aput, hanem saját magát teszi a sérüléséért felelőssé, holott ez nem lehet, mert kellett hozzá másvalaki is.

A bántalmazás testileg és lelkileg is megviseli a gyermeket, hiszen ezek között van nap mint nap. Az iskolai teljesítménye romlik, izoláció lép fel nála, mert befelé fordul, nincsenek barátai. Agresszív lesz, de lehetséges, hogy a depressziós tünetek jelennek meg nála. Számtalan esetben a gyermek elszökik

otthonról, drogozni kezd, alkoholt fogyaszt, öngyilkosságot követ el, vagy „csak” rossz társaságba kerül.

IV. Védelembe vétel lehetősége, és segítség nyújtása

Ha a szülő vagy más törvényes képviselő a gyermek veszélyeztetettségét az alapellátások önkéntes igénybevételével megszüntetni nem tudja, vagy nem akarja, de alaposan feltételezhető, hogy segítséggel a gyermek fejlődése a családi környezetben mégis biztosítható, a gyámhatóság a gyermeket védelembe veszi.

A védelembe vételt tehát megelőzheti az alapellátás, de egyáltalán nem biztos, hogy van alapellátás, hiszen ha már a kezdeteknél látható, hogy az alapellátás nem elegendő, vagy esélytelen, akkor el sem lehet rendelni.

A védelembevétel kapcsán a gyámhatóság előírja azokat a magatartásokat, amelyeket a szülőnek, illetőleg más törvényes képviselőnek be kell tartani. Ezek lehetnek mások számára evidens szabályok, de bizonyos emberek részére mégis szükséges intézkedések, mint pl. gyermeknek naponta fürdési, mosakodási lehetőség biztosítása, reggelente megfésülni a haját, évszaknak megfelelő ruházatban elengedni az iskolába, óvodába.

Érdekes, hogy ezek a magatartási szabályok kicsit eltúlzottaknak tűnhetnek, de sajnos az élethelyzetekben sok esetben a gyermek érdekében mégis szükségesek. A gyermeknek érdeke az, hogy családban maradjon, és a szülei neveljék fel, de nem biztos, hogy minden áron.

Az ország területén nem egy településen gondot jelent mai napig a gyermek étkezésének biztosítása az iskolai szünetek alatt. Van olyan gyermek, aki csak az iskolában vagy óvodában kap ételt, és otthon nem biztos, hogy kerül az asztalra. A gyermek nem fogja elmondani, hogy nem evett, mert lehet, hogy mindezt másképpen éli meg, mint akár egy felnőtt, szégyen számára hogy éhes. Olykor gyanúra adhat okot egy jó védőnőnek az a körülmény, hogy a kisgyermeket az anya nem viszi el a kötelező vizsgálatokra.

A kisgyermek, csecsemő nem tudja elmondani, hogy mi is történik vele, és lehet, hogy azt gondolja, hogy jó, amit anyu tesz. Olykor mi is meglepődünk, ha egy-egy esetről a sajtó ír, mert megbotránkoztatást keltett sokakban. De ilyenkor felteszem azt a kérdést hol voltak a hatóságok, orvosok, védőnők, családgondozók, mert nekik észre kellett volna venni segítségkiáltást. Van olykor egy pont, amikor a környezetnek is azt kell mondania, ez így nem mehet tovább, és mindent egymagam nem tudok megoldani, mert ezeknek a családoknak ez nem segítség.

Egy konkrét esetben valami hasonló történt egy alig 140 lelkes belső somogyi településen évekkel ezelőtt. A faluban gondot jelentett a gyermekek száma, az óvodát a bezárás fenyegette minden évben, mert az állami normatívának igényléséhez szükséges gyereklétszám vagy megvolt éppen, vagy nagyon alacsony volt. Mindenki örült, amikor egy három gyermekes állami gondozásból kikerült fiatal pár akart a településre költözni, akik mellelég újabb babát vártak. Az állam „életkezdesi támogatásként” számukra anyagi fedezetet nyújtott ingatlan vásárláshoz, illetőleg a település önkormányzata is segítette őket.

Mindaddig nem volt probléma, míg a nagyobb gyerekek az óvodába jártak, de utána jött a téli szünet, tavaszi szünet. A gyerekek egyre többet az utcán voltak, a szomszédok nagyon szerették őket, mert mindig tisztelettudóan viselkedtek, és nagyon aranyosak voltak. A falugondnok hetente egy alkalommal a városba vitte vásárolni a rászoruló anyukákat, és időseket, akik nem szívesen buszoztak. Először anyuka is ment, és élelmiszert vásárolt a gyermekeknek, de utána ezek az utak elmaradtak, mert azt mondta, hogy a férj vidéken dolgozik, és amikor hazajön mindent meghoz. Hozzá kell tenni, hogy a fiatalok soha nem akartak a faluhoz tartozni, különc viselkedést folytattak.

Fél év telt el, hogy a család a településre költözött, és jöttek a jelzések, mert a gyermekek elfelejtettek óvodába menni, ápolatlanok voltak. Védelembe vétel úgy tűnt segített, de ekkor már felmerült annak gyanúja, hogy a születendő gyermek esetében is lehet gond, ezért a védőnő kérte a méhmagzat védelembe vételét is. Jogilag ennek nincs akadálya, hiszen számtalan érv szólt amellett, hogy veszélyeztetés az ő esetében is fennállhat.

Eljött a nyár, és az óvoda bezárt. Sajnos az emberek türelme és szeretete sem tud mindent megoldani, és a problémákat minden esetben orvosolni. A megszületett gyermek szinte mindig sírt, a nagyobb

gyerekek hol az egyik szomszédban, hol a másik szomszédban voltak. A védőnő, és családgondozó mikor ment a családhoz mindig lepattant az ajtóról, holott otthon voltak láthatóan, mert a szobában szólt a tévé, számítógép be volt kapcsolva. A reménytelen helyzetről jelzés érkezett a jegyzői hivatalhoz, és intézkedést sürgetett. A körülmények viszont másképpen alakultak, mert a legkisebb gyermek beteg lett, és anyuka nagyon megijedt, mert elkezdett fuldokolni, szerencsére orvoshoz vitte gyermekét. Aki megdöbbenő bejelentést, és kérést tett a jegyző felé, a gyermek nem maradhat a szülőknél, mert alultáplált, és korához képest egy 5 hónapos gyermek szintjén van, holott, ekkor már majdnem 9 hónapos volt. Az etióp gyermekekre jellemző duzzadt has volt látható rajta.

Azonnali intézkedés érdekében a hivatal munkatársaival a helyszínre ment a jegyző, aki nem engedett azon tiltakozásnak, hogy most a lakásban alszanak, a gyerekek ezért nem lehet zajongani. Természetesen a gyerekek nem aludtak, hanem tévé előtt ültek. A konyhában nem volt semmiféle étel, mert majd apa este hoz valamit, a hűtőszekrény üres volt, csak némi zsír volt egy edényben, és valami zavaros lé egy műanyagüvegben. Kérdésre, hogy az mi, a válasz „cukros víz”. A gyerekek közül a nagyobbik kislány megszólalt, „néni az azért van, mert ha nagyon éhesek vagyunk, anya azt mondta igyunk egy pohárral és nem leszünk éhesek”. A döbbenet mindenkiben megfogalmazódott a helyszínen, szólni senki nem tudott. Anya természetesen kapcsolt, és talán az értetetlen tekintetek is az ott lévőkön látszódtak.

Csak néha van ez a helyzet, valamit kell adni nekik, „tudják, nagyon sok elmegy a tápszerre és pelenkára”. Megjegyzem a házban legmodernebb hifi berendezések voltak, számítógépek sokasága, minden helyiségben tévé, és ha az anyára valaki ránézett, nem gondolta, hogy éhezett, mert elég jó táplálnak tűnt.

Annak idején sem ment azonnal a gyermekek otthonban történő elhelyezése, mert ahhoz egyrészt előre egyeztetés volt szükséges, és testvérek esetében fontos, hogy egy helyre kerüljenek, mert nem szabad még ezzel is nehezíteni a helyzetüket. A gyermek érdeke mindenképpen az, hogy a szülővel maradjon, természetesen akkor, ha megfelelően gondozza, és gondoskodik róla. A jelen helyzetben volt egy bejelentés, és falusi pletykák, hogy mi is történik valójában a családban. Meglepő volt, mert a szomszédok a hivatal munkatársainak megnyíltak, és elmondták, hogy sajnos amióta nyári szünet elkezdődött a gyerekek sokszor mentek át hozzájuk, hogy éhesek, és csak egy szelet kenyeret kérnek, de anyu meg ne tudja vagy apu, mert nagyon mérgesek lesznek.

A gyermekeket még aznap a hivatal munkatársai a gyámhivatal soron kívüli intézkedésével együtt a megyei gyermekotthonba vitték a falugondnok segítségével. Mielőtt az intézkedésre sor került volna, a kislányoknak az volt a kérdése, hogy ott ugye kapunk reggelit, ebédet és vacsorát, és nem kell éhesen lefeküdni. A gyermekeknek az alig két órára ételmezt vettünk, és a legkisebbnek tápszert, tiszta pelenkát.

Nagyon szomorú, hogy mindez előfordulhat, és azt gondolnánk, hogy ezek a szülők megváltoznak. Egyáltalán nem, mert a gyermekeknek megígérték mindent, de egy alkalommal sem látogatták meg gyermekeiket az otthonba, és az első adandó alkalommal hozzájárultak a legkisebb gyermekük örökbefogadásához, aki akkor egy éves volt. A megmagyarázatlan indok az volt „úgyis hamarosan megszületik a következő gyermek”. Véleményem szerint mindenki tehetetlenül, és értetlenül áll egy ilyen kijelentés előtt. Nincsenek az ilyen embernek érzései, a gyermeknek nem az az érdeke, hogy a szülei neveljék fel, és a családban nőjön fel?

Ez esetben a gyermekek a szüleiknél semmi esetre sem maradhattak. Abban az időben a büntető feljelentéshez az ügyészség kellett volna, aki ez esetben elzárkózott, mert a hivatal és a jelzőrendszer megfelelően működött, és nem történt bűncselekmény. Megjegyzem a szülők úgy érzeték rájuk szálltak a hatóságok, ezért másik megyébe költöztek, ahol a későbbiekben született három gyermeket szintén gyermekotthonba kellett elhelyezni, és ezen esetben büntető eljárás is indult a szülők ellen, melynek során súlyosbító körülményként vették figyelembe a somogyi kistélepülésen történeteket az okiratok alapján.

Vannak esetek amikor a szakembereknek, és hatóságoknak azt kell mérlegelni, hogy gyermek veszélyeztetve van -e a szülők viselkedései, magatartásai által. Sérül -e valamilyen gyermeki jog, vagy pusztán vallási fanatizmus áldozata gyermek. Ennek tökéletes példája szintén egy somogyi településen történt eset, és általam tapasztalt megdöbbentő történet.

A szabad vallás megválasztása és gyakorlása minden embert megillető alapjogok közé tartozik. Véleményem szerint a szülőnek joga van megválasztani a gyermeke vallását, de nem biztos, hogy azt rá is kell kényszerítenie minden áron.

Külső Somogy területén, egy alig 1000 fős településen a lakosság 80 %-a a nazarénus gyülekezet tagjaként éli a mindennapjait. Kicsit furcsa emberek, akik nehezen fogadják el a civilizációt, és az idegeneket.

Hittanilag a nazarénusokat a protestáns evangéliumi kereszténység anabaptista ágának ultra-konzervatív fundamentalista irányzatába lehet sorolni, akik istennek élő szent embereknek vallják magukat. A történelem során a kor vallásszabadságának és saját elhatároló világnézetüknek köszönhetően csaknem folyamatosan a társadalom szélén éltek, és gyakran vallási üldözések áldozatai is voltak. Az egyházi szervezetük nem központosított. Az egyes hitközségek a többiektől szervezetenként független egyházi szolgák vezetése alatt működnek, és kapcsolataik nagy részben személyes érintkezéseikben merül ki. Hitvallásuk szerint a megtérésre való elhívás közvetlenül istentől jön és ezért missziós munkát nem folytatnak, és minden más vallási nézettől elzárkóznak, mert „kivülállókkal” a vallási témát kerülik. Rendkívül szerény körülmények között élő emberekről van szó, akik csak saját vallási közösségükhöz tartozó emberekkel létesíthetnek házassági köteléket, de semmiképpen nem állami közreműködéssel. Egy ilyen közösségben mindenki rokona mindenkinek, mert tilos külső személlyel kapcsolatot létesíteni, és sajnos nem egy esetben ez vérfertőzés gondolatát is felvetheti, de ez szóba sem jöhet, hiszen állami esküvők nem igen történnek köztük, mert bűn. A férfiak teljesen hétköznapi emberek, akik legtöbb esetben földművelésből élnek, gazdálkodnak, növénytermesztéssel foglalkoznak, míg a nők otthon a mindennapi élethez szükséges termékeket állítják elő. Minden nem természetes dolgot szinte elutasítanak, mert bűn azt elfogadni a hitetlenektől. Rendezett körülmények között takaros, kinézetre modern házakban él, általában több generáció, akár 4-5 is együtt. Nagyon egyszerűen élnek, és ha valaki nyit a civilizáció felé, azt kiközösítik, és sokáig vezekelni kell, hogy hozzájuk tartozhasson ismét. De idővel természetesen sok minden nem lehetetlen, mert az érdek ott van mögötte.

Nagyon szigorú szabályaik vannak, mert a vasárnapokat a gyülekezetben töltik, melynek során istentiszteletet, és énekléseket tartanak, és egy esti beszélgetést, mely után imával zárják a napot. Kedd és péntek délután énektanulás, és közös éneklések, a hét többi napján délutánonként is istentiszteletek, és közös elmélkedés van azonos időpontokban előre havonta kiadott tematika, beosztás szerint. Mindezen foglalkozásokon a gyermekeknek is ott kell lenniük, és ezért már őket ebéd után hazaviszik az óvodából, és el is várják, hogy az iskolás gyermek is azonnal haza menjen.

Ezen szokásokból adódóan egyértelmű, hogy óvodával állandó a konfliktus, miért kötelező ott aludni. A gyermek sír, nem tud a közösségbe beilleszkedni, mert kezdet kezdetétől másnak érzi magát, a többi emberre azt mondják a szülei, hogy nem értik őt meg. Az óvónő tehetetlen, mert a gyerek nem nyílik meg előtte, a szülők a maguk zárt világát neki is átadják. Bűn mindenféle nem egyszerű dolog, a nők, lányok egész kiskoruk óta fejfedőt viselnek, a hajukat nem vágathatják le, és szoknyában járnak. Nagyon ritka az, ha a lány gyermek szakmát tanul, mert a vallás rovására megy, de mindig van egy-egy lázadó, aki ki akar törni, és sikerül is neki.

Persze mindez csak a külső jegyek és számunkra egy furcsa szokásrendszer, melyek alapján elítélhetjük a valláshoz tartozókat, de mindez mellett a gyermeknek a nemes egyszerűséggel adnak meg mindent. Nem éheznek, érdekes szokások között nő fel családban sok testvérrel, figyelemmel azon körülményre, hogy számukra minden gyermek egy csoda, Isten ajándéka. A gyerekek nincsenek és nem is lehetnek barátai, akik nem a vallás tagjai. A vallás elítél mindenféle civilizált eszközt, mert a gyermek csak az óvodában és az iskolában lát tévét, számítógépet. Olykor a nagyobbak elszöknek otthonról és a könyvtárban interneteznek egy kicsit, mert másoktól látják, hogy nem is olyan bűn. Érdekes, hogy a férfiaknak lehet viszont autója, és telefonja, mert ő családfenntartó, míg a nők ha esetleg arra adják a fejüket, hogy dolgozni mernek valahol, csak gyalog járhatnak, még a legnagyobb hidegben, hóban, sárban és esőben egyaránt, mert a közösségi közlekedést ők nem használhatják.

Ez utóbbi esetben a szakemberek arra jutottak, hogy a gyermekek mindent megkapnak, ami szükséges, egy sajátos módon. Nem sérülnek a jogai, nem éri őket olyan hatás, aminek kapcsán veszélyhelyzetnek lennének kitéve. Minden ember a vallását szabadon gyakorolhatja, és ez esetben átadhatja gyermekeinek. Nincs szükség a beavatkozásra, amíg a szülő a maga módján a kötelező szabályokat és külsőségeket betartja, és azt követi. Legtöbb gyermekből szüleikhez hasonlóan sok gyerekes családanya lesz, illetve a férfiaktól földműves generációs szokásokat megtartó családfenntartó személy.

V. Zárógondolatok

Gyermekek helye a családban van, de csak addig, amíg jogai nem sérülnek. Lehet a vallás mások számára különös, és esetlegesen szokásaiban elítélendő, de nem biztos, hogy érdek és szükséges a

külső beavatkozás. Meg kell tanulni ezeket az embereket elfogadni, és valamennyire szokásaik miatt nem „csodabográkként” kezelni őket, mert ők mások.

Viszont vannak olyan esetek és adódnak olyan élethelyzetek, amiket nem lehet szó nélkül túrni, és hagyni, mert estelegesen súlyos következményei lehetnek az emberi hanyagságnak, és megbánnánk azt, hogy megtehettük volna a beavatkozást, de azzal elkéstünk.